

Vlaamse
overheid

Verenigingen en vrijwilligerswerk: hardnekkige fenomenen

Luk Bral en Guy Pauwels

Studiedag '20 jaar peilen in Vlaanderen'

Leuven, 31 januari 2017

Inhoud

- ③ Context
- ③ Opzet
- ③ Evolutie informele contacten, lidmaatschap en vrijwilligerswerk
- ③ Samenhang tussen engagement en waardebeleving: individualisme, ethnocentrisme, politieke machteloosheid, vertrouwen
- ③ Conclusies

Context: doemdenken over samen leven

- Erosie sociale contacten: meer maar minder intens en kwaliteitsvol
- Verruwing publieke ruimte
- Onderling vertrouwen en vertrouwen in instellingen onder druk
- Maatschappelijke inzet in verenigingen en vrijwilligerswerk in verval: daling aantal leden, kortlopende en specifieke engagementen
- Kortom: sociale cohesie aangetast

Opzet

- ⊙ Is er een erosie van sociale of informele contacten, in het verenigingsleven en minder maatschappelijke inzet?
 - ⊕ Evolutie jongste 20 jaar: vervolgonderzoek Elchardus en Smits uit 2009
- ⊙ Vervullen lidmaatschap en vrijwilligersinzet nog een socialiserende rol en dragen ze bij tot democratische houdingen?
 - ⊕ Onderscheiden leden en vrijwilligers zich nog op het vlak van waardebeleving?

Informele contacten

➔ Hoe gemeten?

- Intensiteit sociale contacten met buren, vrienden en niet- inwonende familie, van 1997 tot 2015

➔ Resultaten

- Intense contacten zowel met buren, niet-inwonende familie en vrienden nemen af. Doorgaans heeft men meer contacten met buren dan met familie en vrienden
- Meer contact:
 - Mannen meer met buren en vrienden, vrouwen meer met familie
 - Ouderen meer met buren, actieve leeftijdsgroepen meer met familie en jongeren meer met vrienden. Verschil tussen ouderen en jongeren neemt toe
 - Samenwonenden meer met buren en familie, vooral terugval bij alleenstaanden, die dit blijkbaar deels compenseren door iet meer contacten met vrienden
 - Laaggeschoolden meer met buren, hoog geschoolden met vrienden
 - Contacten met buren en familie vallen terug in verstedelijkte gebieden
- Sociale isolatie lichtjes toegenomen: ouderen vormen grootste risicogroep
- Compensatie door digitale contacten? Intense contacten met vrienden hangen samen met digitale contacten, met buren eerder omgekeerd. Voor contacten met familie geen duidelijke samenhang

Verenigingsleven

➔ Hoe gemeten?

- Passieve, actieve lidmaatschappen en bestuursfuncties
- 8 types van verenigingen: jeugd, sport, milieu en natuur, sociaal-cultureel (inclusief religieuze, gezin en migranten), maatschappelijk (politiek, belangenorganisatie), lokaal, ontspanning, sociaal (hulporganisatie, zelfhulpgroepen,...).
- Evolutie van 1996 tot 2015

➔ Globale resultaten

- Meer dan de helft van de Vlamingen minstens actief in 1 vereniging, een kwart is minstens in 2 verenigingen actief: stabiele cijfers
- Omgezet naar bevolking tussen 18 en 75 jaar zijn circa 2,4 miljoen Vlamingen actief in het verenigingsleven
- Meer actief: mannen, hooggeschoolden, middelste leeftijdsgroepen, samenwonenden, minder verstedelijking, minder TV kijken
- Verschillen naar opleidingsniveau nemen af, ook bij bestuursleden

Verenigingsleven

⊙ Onderlinge verschuivingen tussen verenigingen?

- Sportverenigingen meest aantrekkelijk over ganse periode, gevolgd door sociaal-culturele en ontspanningsverenigingen
- Sport-, ontspannings- en lokale verenigingen aan aantrekking gewonnen, sociaal-culturele en maatschappelijke verenigingen verliezen actieve leden
- Bevestiging trend landelijk erkende sociaal-culturele verenigingen: 2,3 miljoen leden in 2013 t.o.v. 2,5 miljoen in 2007

⊙ Besluit

- Geen globale terugval in actieve lidmaatschappen, wel onderlinge verschuivingen tussen verenigingen

Vrijwilligerswerk

⊙ Hoe gemeten?

- 2 vragen in SCV-survey
 - Verricht u momenteel op regelmatige basis onbetaald vrijwilligerswerk? Met onbetaald vrijwilligerswerk wordt bedoeld dat u niet betaald wordt voor het werk op zich, maar het is wel mogelijk dat onkosten worden vergoed.
 - Hoeveel uren besteedt u gemiddeld per week aan dat vrijwilligerswerk?
- Evolutie van 1996 tot 2015: geen vergelijkbare cijfers voor 1999, 2003, 2004 en 2006

⊙ Globale resultaten

- Aandeel
 - Aandeel schommelt rond 19%
 - Meer actief: mannen, hogeschoolden, ouderen, gelovigen, minder TV kijken, buiten centrumsteden
- Inzet
 - Eerste jaren stijging, daarna terugval maar jongste jaren terug toename
 - Meer inzet: mannen, middenopleiding, ouderen, actief (geweest) op arbeidsmarkt

Engagement en waarden

⊙ Hoe gemeten?

- Samenhang tussen lidmaatschap en vrijwilligerswerk en waarden
- Waarden
 - Utilitair individualisme
 - Etnocentrisme
 - Politieke machteloosheid
 - Vertrouwen in de medemens
- Onderscheid naar mate van engagement: niet lid, actief lid, bestuurslid en vrijwilliger – niet vrijwilliger
- Onderscheid naar type vereniging
- Evolutie: telkens een periode in het begin van de metingen en een periode op het einde van de metingen

Utilitair individualisme

⊙ Hoe gemeten?

- Schaal op basis van 4 items: solidariteit en naasten onzin, eigenbelang, geld en macht en persoonlijk succes nastreven
- Op basis van somscores 3 groepen: niet, gematigd en sterk individualistisch
- Regressie om impact lidmaatschap en vrijwilligerswerk na te gaan
- Evolutie: impact tussen 2 periodes (1996-1999 en 2012-2015) veranderd?

⊙ Globale resultaten

- Hoe intenser de betrokkenheid bij het verenigingsleven, hoe minder individualistisch
- Stijging van het aantal niet individualisten tussen eerste en tweede periode. Daling individualisme het sterkst bij bestuursleden waardoor verschil met niet-leden en passieve leden nog groter wordt. Tussen vrijwilligers en niet vrijwilligers blijft er een groot verschil maar het neemt wel lichtjes af.
- Type van vereniging speelt hier wel een rol maar is gekoppeld aan de mate van betrokkenheid: veel minder individualisten bij leiders/bestuursleden van jeugd- en sociale verenigingen. Milieuverenigingen zijn een uitzondering: hier zijn de passieve leden minder individualistisch dan de actieve en bestuursleden.

Etnocentrisme

➔ Hoe gemeten?

- Schaal op basis van 4 items: andere culturen zijn een verrijking, migranten niet te vertrouwen, profiteren sociale zekerheid, een bedreiging voor onze cultuur
- Op basis van somscores 3 groepen: niet, gematigd en sterk etnocentrisch
- Regressie om impact lidmaatschap en vrijwilligerswerk na te gaan
- Evolutie: impact tussen 2 periodes (1997-1998 en 2013-2015) veranderd?

➔ Globale resultaten

- Naarmate de betrokkenheid intenser is, daalt het etnocentrisme. Laagst bij vrijwilligers.
- Een daling van etnocentrisme tussen beide periodes en dit vooral bij niet-leden, passieve leden en de niet-vrijwilligers
- Tijdseffect speelt niet voor sport- en ontspanningsverenigingen, daar speelt ook de mate van betrokkenheid niet.

Politieke machteloosheid

➔ Hoe gemeten?

- Schaal op basis van 9 items: zinloosheid stemmen, politici weten wat ze doen, verkiezingsbeloftes niet nagekomen, politici alleen geïnteresseerd in stem en niet in mening, nooit geleerd te luisteren, stem doet er niet toe, geen invloed op beleid, aan onrechtvaardige wet weinig te doen
- Op basis van somscores 3 groepen: niet machteloos, matig en sterk machteloos
- Regressie om impact lidmaatschap en vrijwilligerswerk na te gaan
- Evolutie: impact tussen 2 periodes (1998-2002 en 2013-2015) veranderd?

➔ Globale resultaten

- Naarmate de betrokkenheid intenser is, daalt de politieke machteloosheid. Laagst bij vrijwilligers.
- Bij de niet leden is de politieke machteloosheid fors toegenomen, bij bestuursleden en vrijwilligers is er een daling
- Tijdseffect speelt enkel voor sociale verenigingen, minder bij andere types van verenigingen. Milieuverenigingen zijn weer de uitzonderling

Vertrouwen in medemens

➔ Hoe gemeten?

- Schaal op basis scores op 3 vragen (schaal 0 tot 10): voorzichtig zijn tot vertrouwen in omgang met anderen, mensen maken misbruik van anderen of zijn eerlijk, denken vooral aan zichzelf of zijn behulpzaam
- Op basis van scores 3 groepen: laag, matig en hoog vertrouwen
- Regressie om impact lidmaatschap en vrijwilligerswerk na te gaan
- Evolutie: impact tussen 2 periodes (2005-2006 en 2014-2015) veranderd?

➔ Globale resultaten

- Lidmaatschap zorgt voor meer vertrouwen. Dit gaat niet op voor sport- en maatschappelijke verenigingen
- Naarmate de betrokkenheid intenser is, stijgt het vertrouwen behalve voor ontspannings- en lokale verenigingen. Bij milieuverenigingen zijn passieve leden minder wantrouwend dan actieve en bestuursleden
- Vertrouwen gaat er tussen 2 periodes globaal niet op achteruit

Conclusies

- ③ Erosie informele sociale contacten: intense contacten met buren, vrienden en familie zijn afgenomen. Vooral contacten met buren in steden en bij jongeren valt terug. Sociale isolatie lichtjes toegenomen, vooral bij ouderen. Digitalisering van de sociale contacten heeft daar weinig of geen impact op.
- ③ Verval verenigingsleven: geen terugval in actieve lidmaatschappen en bestuursfuncties. Wel onderlinge verschuivingen in type vereniging met toename in sport-, ontspannings- en lokale verenigingen en terugval in sociaal-culturele en maatschappelijke verenigingen.
- ③ Verval vrijwilligerswerk: schommelingen in aandeel en inzet maar globaal vrij stabiel. Dus ook hier geen terugval.

Conclusies

- ② Verruwing samenleving en toename individualisme: de globale resultaten wijzen alvast niet op een forse toename van individualisme en een vertrouwenskloof tussen mensen onderling. Ook de openheid ten opzichte van andere culturen is eerder toe- dan afgenomen.
- ② Socialiserende rol van lidmaatschap en vrijwilligerswerk:
 - Engagement in verenigingsleven en vrijwilligerswerk blijft globaal een positief effect hebben op aantal belangrijke waarden en houdingen.
 - Deze effecten spelen minder in sport-, ontspannings- en lokale verenigingen. Juist het soort verenigingen dat aanhang wint. Dit in tegenstelling tot de sociaal-culturele verenigingen waar de effecten het sterkst spelen maar die aan aanhang inboeten.
 - De resultaten zijn niet in alle types van verenigingen dezelfde.
- ② Vaststellingen gaan in tegen de gangbare meningen. Onze data laten niet toe te spreken van een aantasting van de sociale cohesie.

